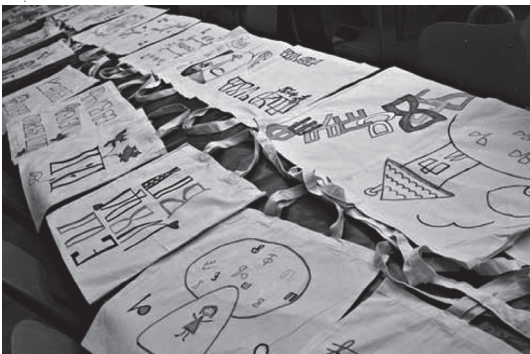

Glagoljično pismo i hrvatska glagoljaška baština u odgojno-obrazovnome sustavu Republike Hrvatske

U Nacionalnome okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje te općeobavezno i srednjoškolsko obrazovanje navedeno je da obrazovna politika Republike Hrvatske prihvaća osam temeljnih kompetencija za cjeloživotno obrazovanje koje je odredila Europska unija, a jedna je od njih, koja uključuje *poznavanje i svijest o lokalnoj, nacionalnoj i europskoj kulturnoj baštini i njihovu mjestu u svijetu*, kulturna svijest i izražavanje. Nacionalni okvirni kurikulum među odgojno-obrazovnim ciljevima navodi i sljedeći cilj: *razvijati svijest učenika o očuvanju materijalne i duhovne povijesno-kulturne baštine Republike Hrvatske i nacionalnoga identiteta*. Budući da bez poznavanja glagoljičnoga pisma i glagoljaške baštine nije moguće razumjeti hrvatski jezični, književni, kulturni, duhovni i nacionalni identitet, pokazat ćemo u kojoj su mjeri i na koji način glagoljično pismo i glagoljaška baština ovoga trenutka prisutni u odgojno-obrazovnome sustavu Republike Hrvatske.

platnene vrećice s glagoljicom

obrazovni ishodi: razlikovati pisma i znati osnovne podatke o njima) te u nastavi Povijesti unutar teme *Uspón Hrvatske u ranom srednjem vijeku* (među ključnim pojmovima spominje se glagoljaštvo; među obrazovnim postignućima *analizirati Bašćansku ploču*).

Glagoljično se pismo danas na vrtičkoj razini pojavljuje u okviru različitih projekata. Primjerice, Dječji vrtić Ploče djecu je upoznao s pismom u projektu *Glagoljica u dječjem oku i srcu*, a Dječji vrtić svete Male Terezije iz Zagreba u projektu *Glagoljica u dječjem svijetu*.

U redovitoj nastavi u osnovnoj školi učenici se s glagoljičnim pismom susreću u nastavi Prirode i društva u četvrtome razredu, u šestome razredu u nastavi Hrvatskoga jezika unutar teme *Početi hrvatske pismenosti* (ključni pojmovi: hrvatska pisma: glagoljica, ćirilica i latinica, Bašćanska ploča i prvotisak;

* Biserka Draganić profesorica je hrvatskoga jezika u Osnovnoj školi Frana Krste Frankopana u Zagrebu, predsjednica Društva prijatelja glagoljice i odgovorna urednica časopisa *Baščina*.

U osmome razredu s glagoljicom se susreću u nastavi Katoličkoga vjeronauka unutar teme *Pokrštenje Hrvata i ulazak u zajednicu kršćanskih naroda* (među ključnim su pojmovima sv. Ćiril i Metod, glagoljica, glagoljski spomenici, a među obrazovnim postignućima navode se i ovi: opisati važnost glagoljice i starohrvatskog jezika u bogoslužju; obrazložiti važnost i značenje narodnog jezika u liturgiji; imenovati načine kako trebamo čuvati i promicati hrvatsku kulturnu baštinu).

Kad su u pitanju alternativni osnovnoškolski odgojno-obrazovni sustavi, valja istaknuti da je glagoljici u četvrtome razredu u Waldorfskoj školi posvećena cijela jedna školska godina.

U srednjoj školi, neovisno o vrsti škole, u prvome se razredu učenici s glagoljičnim pismom i glagoljaškom baštinom susreću na predmetu Hrvatski jezik i to u nastavi jezika unutar teme *Jezik i pismo hrvatskih pisanih spomenika od početaka do kraja 15. st.*, a na satovima književnosti interpretiraju se pojedini glagoljični tekstovi: *O pismenima Črnorisca Hrabra, Bašćanska ploča, Vinodolski zakon, Lucidar, Hrvojev misal, Misal po zakonu rimskoga dvora, Rumanac Trojski, Aleksandrida, Svit se konča, Zapis popa Martinca – Ljetopis popa Dukljanina* (smrt kralja Zvonimira), *Šibenska molitva – Va se vrime godišća*. U drugome razredu srednje škole glagoljica i glagoljaštvo spominju se u nastavi Povijesti unutar teme *Hrvatska u ranom srednjem vijeku (VI. – XI. st.) – Razvoj kulture u doba narodnih vladara* te Katoličkoga vjeronauka unutar teme *Kršćanstvo na hrvatskome jezičnom prostoru u srednjem vijeku*.

Na fakultetskoj razini studenti se s glagoljicom i glagoljaškom baštinom mogu sresti unutar pojedinih studijskih smjerova na filozofskim fakultetima, katoličkim bogoslovnim fakultetima, Hrvatskim studijima i učiteljskim fakultetima. Primjerice, na Odsjeku za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Katedra za staroslavenski jezik i hrvatsko glagoljaštvo na preddiplomskome studiju kroatistike samostalno izvodi nastavu iz obvezatnoga kolegija *Staroslavenski jezik*, a s Katedrom za stariju hrvatsku književnost iz obvezatnoga kolegija *Hrvatski jezik i književnost u srednjem vijeku*. Uz obvezatne kolegije Katedra nudi i izborne kolegije na preddiplomskome i diplomskome studiju: *Ćirilometodska baština u hrvatskoj kulturi i politici 19. stoljeća, Jezik hrvatskoglagoljskoga prvotiska, Filološke analize hrvatskostaroslavenskih tekstova, Hrvatska ćirilička baština, Glagoljska topografija Istre i Kvarnera, Makedonska sastavnica staroslavenske pismenosti*. Na Odsjeku za povijest istoga fakulteta nude se izborni kolegij *Hrvatska epigrafija i paleografija I i II*. Staroslavenski jezik sluša se unutar nekih slavističkih

Bašćanska ploča na svili

studija, primjerice na Odsjeku za zapadnoslavenske jezike i književnost te Odsjeku za slavenske jezike i književnosti. Na Katedri ekumenske teologije Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu studenti slušaju predmet *Hrvatski crkvenoslavenski jezik i književnost*.

Osim kao dio redovitih obrazovnih sadržaja unutar pojedinih predmeta, u našim je školama glagoljica i glagoljaška baština prisutna i u projektima, izvannastavnim aktivnostima, izbornim i fakultativnim predmetima.

Od jačih osnovnoškolskih glagoljaških središta u smislu kontinuiteta glagoljaških sadržaja koje nude treba navesti OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića iz Senja s *Danima glagoljice*, koji će se 2017. godine održati dvadesetu godinu zaredom, OŠ Frana Krste Frankopana iz grada Krka na otoku Krku s Malom staroslavenskom akademijom *Dr. Antun Mahnić*, koja će u listopada 2017. oglasiti 20. saziv, OŠ Ivanska iz Ivanske, koja je 2011. proslavila 10 godina *Dana glagoljice*, OŠ Ivana Gorana Kovačića iz Zagreba s povijesno-glagoljaškom skupinom *Zagrebački glagoljaši*, koja pokreće i prvi učenički školski list na glagoljici, OŠ Vukovina iz Vukovine s *Vukovinskim glagoljašima*, OŠ Ljudevita Modeca iz Križevaca, OŠ Dragutina Domjanića iz zagrebačkih Gajnica, OŠ Voltino, također iz Zagreba, u kojoj glagoljaška skupina *Trešnjevački glagoljaši* pokreće 2016. prvu *Večer glagoljice*, OŠ Sv. Filip i Jakov iz Sv. Filipa i Jakova s *Malom školom glagoljice*, koja je utemeljena 2008., a 2010. pokrenula je Sabor malih glagoljaša *Ajmo dico*

glagoljati unutar Festivala *Slovo rogovsko*. Posebno mjesto u glagoljaškoj priči u Zagrebu pripada OŠ Frana Krste Frankopana s Glagoljaškim središtem *Frankopan*, koje formalno 13 godina nudi cjelogodišnje programe, a sedam je godina organiziralo *Glagoljaško tromjesečje* – kulturno događanje u kojemu su se tijekom triju mjeseci na različitim mjestima odvijali glagoljaški sadržaji. Središte 2013. godine pokreće, u suradnji s povijesno-glagoljaškom skupinom *Zagrebački glagoljaši* OŠ-a I. G. Kovačića i Društvom prijatelja glagoljice, projekt *Otvorena vrata zagrebačke glagoljaške riznice*. To je dosad, ako imamo točne podatke, jedini projekt

konstrukcije od papira

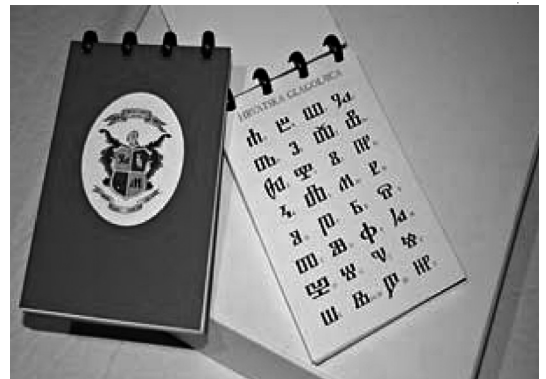
u Republici Hrvatskoj koji tijekom četiriju dana nudi učenicima mogućnost da uđu u ustanove koje čuvaju glagoljične knjige i dokumente, epigrafske spomenike i glagoljične natpise poput Hrvatskoga državnog arhiva (Zbirka *Glagolitica*), Nacionalne i sveučilišne knjižnice (Zbirka rukopisa i starih knjiga), Knjižnice HAZU-a (Zbirka starih i rijetkih knjiga), Gliptoteke HAZU-a, Hrvatskoga povijesnog muzeja (Zbirka kamenih

spomenika), Gradske knjižnice (Zbirka *Rara*), Knjižnice franjevac trećoredaca glagoljaša na Ksaveru i Staroslavenskoga instituta. Projekt počinje svake godine u srijedu nakon Uskrsnoga ponedjeljka igrom *U potrazi za glagoljaškim blagom* u prostorima Zbirke sadrenih odljeva fragmenata s nepokretnih spomenika arhitektonske plastike hrvatske kulturne baštine od IX. do XV. stoljeća (od predromanike do renesanse) Gliptoteke HAZU-a, nastavlja se u četvrtak *Zagrebačkim glagoljaškim vremeplovom* – usmjerenim na rad na terenu. U petak slijedi glagoljaška misa u crkvi sv. Franje Ksaverskoga na zagrebačkome Ksaveru, potom okrugli stol u palači Matice hrvatske na kojemu učenici podnose izvješća o radu na terenu te drže predavanja. Dan završava posjetom Bašćanskoj ploči u palači obližnje Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Subota, posljednji dan projekta, protječe u cjelodnevnom stvaralačkim radionicama koje završavaju izložbom na kojoj sudionici radionica i posjetitelji izložbe biraju zagrebački glagoljični suvenir. Važno je istaknuti da su subjekti četverodnevna projekta učenici. Učenici vode igru i sudjeluju u njoj, izvješćuju, drže predavanja, usvajaju stvaralačke tehnike, biraju glagoljični suvenir. Svojim primjedbama i komentarima određuju tijek cijeloga projekta koji je osmišljen zbog njih i za njih i u čijemu osmišljavanju i sami sudjeluju. Prošle godine (2016.) u projektu je sudjelovalo oko 150 učenika. Škole dolaze na poziv jer organizatori mogu primiti ograničeni broj sudionika.

Na srednjoškolskoj razini već devet godina glagoljašku baštinu Cresa i Lošinja, pod vodstvom profesorica Milice Prole i Zrinke Jensch, istražuju učenici Srednje škole Ambroza Haračića iz Maloga Lošinja. Rezultate svojih dotadašnjih istraživanja objavili su u lipnju 2013. u publikaciji *Ja slova znajući govorim*. U Školi za primalje pri Kliničkome bolničkom centru *Sestre milosrdnice* u Vinogradskoj cesti u Zagrebu od 2001. djelovala je *Mala glagoljska pisarnica*, koju je vodila profesorica Đurđa Arbutina, a godine 2016. glagoljaške programe ponovno je pokrenula mr. sc. Konstantina Božak.

kišobrani s glagoljicom

blokići s glagoljicom

U Ženskoj općoj gimnaziji Družbe sestara milosrdnica u Zagrebu fakultativni predmet *Glagoljica* 2014. godine uvela je profesorica Kristina Repar.

Među voditeljima glagoljaških programa u školama ističu se profesori povijesti poput Karmen Perković iz zagrebačkoga OŠ-a Ivana Gorana Kovačića, Nine Mulc iz OŠ-a Vukovina, Danijele Deković iz OŠ-a Sv. Filipa i Jakova. Potom slijede profesori hrvatskoga jezika poput Martine Valec Rebić iz OŠ-a Ljudevita Modeca iz Križevaca,

Kristine Repar iz Ženske opće gimnazije Družbe sestara milosrdnica iz Zagreba, Zrinke Jensch iz Srednje škole Ambroza Haračića iz Maloga Lošinja. Među voditeljima ima i učitelja razredne nastave poput Ksenije Gluhak iz zagrebačkoga OŠ-a Voltino ili prof. biologije i kemije poput mr. sc. Konstantine Božak iz Škole za primalje.

Od glagoljaških programa na državnoj razini valja istaknuti Malu glagoljsku akademiju *Juri Žakan* u Roču, koja na državnoj razini tijekom tjedan dana u lipnju i srpnju već 24 godine okuplja učenike šestih razreda iz cijele Hrvatske.

Na fakultetskoj razini treba spomenuti niz izvrsnih projekata prof. dr. sc. Milice Lukić i njezinih suradnika s Katedre za

hrvatsku jezičnu povijest i hrvatsku dijalektologiju Filozofskoga fakulteta u Osijeku, poput eksperimentalnih i igranih filmova o glagoljici i njezinoj ulozi u suvremenoj (popularnoj) kulturi i javnome životu, NEklasičnoga performansa *Sto minuta slave – glagoljica rediviva* u izvedbi osnovane studentske glumačke družine Glagoljica rediviva, glagoljaške večere poput večere inspirirane kulturom blagovanja i svakodnevicom na dvoru Zrinskih u 16. i 17. stoljeću *Gastronomia Zriniana Glagolitanska*.

Glagoljaška baština prisutna je i u programima Sveučilišta za treću životnu dob Pučkoga otvorenog učilišta u Zagrebu.

Mnoge od navedenih odgojno-obrazovnih ustanova nositelji su zaštite glagoljičnoga pisma kao nematerijalnoga kulturnog dobra. Naime, na poticaj Društva prijatelja glagoljice Staroslavenski institut uspio je zaštititi glagoljično pismo *Rješenjem Ministarstva kulture Republike Hrvatske od 7. veljače 2014. godine*. Pismo je stavljeno na popis zaštićene nematerijalne kulturne baštine *Registra kulturnih dobara RH* pod brojem Z-6236 pod nazivom *Umijeće čitanja, pisanja i tiskanja glagoljice*. Sastavni je dio rješenja popis njegovih nositelja, čije je pravo i obveza provoditi mjere zaštite radi njegova očuvanja.

magneti s glagoljicom

Iz navedenoga se može zaključiti da su glagoljica i glagoljaška baština uključene u formalne i neformalne oblike obrazovanja u RH. Također se vidi da su u odgojno-obrazovni sustav u većoj mjeri uključene putem projekata i izvannastavnih aktivnosti, nego putem obvezatnih sadržaja poučavanja te da je interes za pismo i iz njega izrasla baštinu u sustavu velik i u neprekidnome porastu.

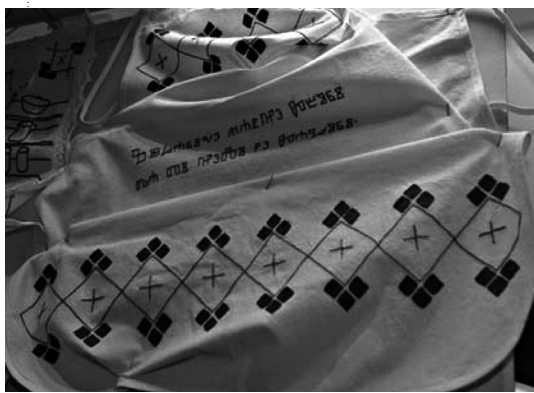
Bilo bi dobro kad bi pismo i baština bili u većoj mjeri uključeni u obvezatne sadržaje poučavanja kako bi učenici stekli točniju i potpuniju sliku o razvoju hrvatskoga jezika, književnosti, kulture, duhovnoga i nacionalnoga identiteta, ali i europske kulture. Što to konkretno znači? Učenici bi trebali izlaziti iz škola sa spoznajom da su glagoljaši stvorili Hrvatima prvi književni jezik, da među prvima u Europi uvode svakodnevni jezik u knjigu, da glagoljični kameni spomenici nisu samo riječi uklesane u kamen, nego čuvari hrvatskih državnih granica, da nas glagoljaši uvode u Gutenbergovu eru tiskanjem prve knjige na hrvatskome jeziku, i to samo godinu dana nakon Beča, tri godine nakon Londona, trinaest godina nakon Pariza, četiri godine prije Praga, sedamdeset godina prije Moskve, dvjesto deset godina prije New Yorka. Da prva knjiga tiskana na hrvatskome jeziku i glagoljičnome pismu *Misal po zakonu rimskoga dvora* iz 1483. godine nije samo hrvatska baština, nego i europska i svjetska jer nije riječ samo o prvoj hrvatskoj, nego i o prvoj tiskanoj južnoslavenskoj knjizi, te o prvome misalu koji nije otisnut latiničnim slovima ni na latinskome jeziku. Trebali bi znati, primjerice, da su hrvatski glagoljaši u Emausu širili slavensku pismenost u srcu Europe, da su se na *Reimski evanđelistar* iz 1395. uistinu zaklinjali francuski kraljevi pri preuzimanju prijestolja, da more glagoljičnih knjiga i dokumenata svjedoči o razvoju gospodarstva, prava, diplomacije, medicine, o modi prošlih vremena, o svakodnevnome životu hrvatskoga čovjeka, o onome što ga je mučilo, o tome u što je vjerovao, o tome kako je rješavao probleme s kojima se susretao... Trebali bi znati da pismo svojim likovnim skladom, svojom mističnošću privlači pozornost i hrvatskoga čovjeka i stranaca te stoga nije nikakvo čudo da su Francuzi na Trećemu programu francuske televizije u emisiji o hrvatskoj kulturi, koja je emitirana 1. lipnja 2013. godine u povodu ulaska Hrvatske u Europsku uniju, dio vremena posvetili poučavanju glagoljičnoga pisma u hrvatskim školama prilogom snimljenim u OŠ-u Frana Krste Frankopana u Zagrebu.

Porast zanimanja za glagoljično pismo i glagoljašku baštinu u odgojno-obrazovnome sustavu potaknuo je Nakladu Ljevak da 2013. godine objavi priručnik za voditelje glagoljaških skupina u osnovnim školama *Glagoljica za osnovce* Martine Valec-Rebić,

glagoljični nakit

učiteljice hrvatskoga jezika i voditeljice glagoljaške skupine u OŠ-u Ljudevita Modeca u Križevcima. Drugi je takav priručnik u nastajanju i vjerojatno će izići tijekom 2017. godine. Budući da je cilj priručnika olakšati zainteresiranim učiteljima i nastavnicima snalaženje u glagoljaškoj baštini i uvođenje učenika u te svjetove, bilo bi idealno kad bi na priručniku radio tim ljudi u kojemu bi bili stručnjaci za baštinu te učitelji praktičari koji znanja o glagoljaškoj baštini prenose putem formalnih ili neformalnih oblika obrazovanja.

glagoljični vez

glagoljica-katalog), odjevni predmeti (<http://etnobutik-mara.com>), glagoljične čokolade (CHROATIAN CHOCO CONCEPT – <http://www.cokolada.hr>; <http://www.fabula-croatia.com/DOBRO>), elektroničke glagoljične razglednice koje svatko može sam oblikovati rabeći fotografije i glagoljična slova (aplikacija glogena <http://www.fabula-croatia.com/GLOGENA/App>), suveniri (<http://www.made-in-croatia.com.hr/index.php?inc=Glagoljica>), elektroničke igre (https://www.stin.hr/hr/article/120/memori_s_glagoljicom), glagoljične igračke, glagoljični namještaj (<http://www.fabula-croatia.com/en/bascina/bascina13>)... – mogućnosti su na tome području neograničene.

Dakle, baveći se glagoljičnim pismom i glagoljaškom baštinom učenici ne stječu samo znanja o svojem jeziku i kulturi, o načinima kako su hrvatski glagoljaši sudjelovali u oblikovanju europske kulture i identiteta, nego ih se poučava kako da postanu aktivni promicatelji i čuvari te baštine te kako da je upotrijebe za gradnju svoje moralne, duhovne i materijalne egzistencije, kako da je učine, ekonomskim rječnikom rečeno, hrvatskom robnom markom.

Na kraju ovoga kratkog pregleda valja istaknuti da je bavljenje glagoljicom zbog zanimanja koje stranci za nju pokazuju idealan sadržaj za poučavanje učenika i načinima (poslovne kompetencije) na koje kulturna baština može postati važan čimbenik ekonomskoga napretka pojedinca i cijele društvene zajednice, o čemu ni na europskoj razini nije provedeno dovoljno istraživanja. Na taj način sadržaji poučavanja postaju i glogotipi (<http://www.fabula-croatia.com/GLOGOTIP>), računalni fontovi (<http://www.nenad.bplaced.net/doku.php/en:start>), nakit (<http://www.made-in-croatia.com.hr/index.php?inc=nakit>